

A „magánszféra alakítása érinthetetlen területének” védelme a titkos információgyűjtés során

ZAKARIÁS KINGA

Tanulmányom az Alkotmánybíróság 32/2013. (XI. 22.) határozatának elemzésére irányul, amely az Alaptörvény hatálybalépését követően elsőként értelmezte a magánszférához való jogot.

Az Alaptörvény II. cikke elismeri az emberi méltóság sérthetetlenségét, a VI. cikk (1) bekezdése tartalmazza a magánélethez való jogot, a VI. cikk (3) bekezdése pedig a személyes adatok védelméhez való jogot.

Az Alaptörvény értelmezése során az Alkotmánybíróság a fenti határozatban megkülönböztette a magánszféra különböző erősségű védelmet igénylő területeit, és itt használta elsőként a „magánszféra alakítása érinthetetlen területe” fogalmat a magánszférához való jog emberi méltóság magjának körülhatárolására. A „magánszféra alakítása érinthetetlen területe” határozza meg a magánszféra lényegét azzal, hogy biztosítja a belső vagy intimszféra védelmét.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a titkos információgyűjtés lehetővé teszi a magánszféra minden, akár az intim szegmenseibe való erőteljes beavatkozást, és a megfigyelt személyen kívül másokat is érinthet, ezért a titkos információgyűjtés engedélyezésére irányuló eljárásnak megfelelő garanciát kell nyújtania a magánszférához való jog, különösen az intimszféra védelméhez.

Az Alkotmánybíróság – alkotmányos követelmény megállapítása mellett – elutasította az alkotmányjogi panaszt. Ezt követően azonban az Emberi Jogok Európai Bírósága a Szabó és Vissy v. Magyarország ügyben megállapította, hogy a magyar szabályozás sérti az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikkét, amely garantálja a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot. Erre tekintettel elengedhetetlen a „magánszféra alakítása érinthetetlen területe” fogalom tartalmának vizsgálata.

The Protection of “the Untouchable Space of the Private Sphere” during Secret Intelligence Gathering

My lecture focuses on the analysis of the Decision No. 32/2013 (XI. 22.) AB of the Constitutional Court, which first interpreted the right to a private sphere, following the entering into force of the Fundamental Law of Hungary.

The Fundamental Law of Hungary acknowledges the inviolable nature of human dignity in Art. II, and it includes the right to private life in Art. VI para. (1), while in Art. VI para. (3), the right to the protection of personal data. In the decision above, the Constitutional Court has delineated the components of private sphere depending on the degree of protection that they enjoy. For the first time it used the notion of “the untouchable space of the private sphere” to determine the human dignity core of the right to a private sphere. The “untouchable space of the private sphere” constitutes the essence of the right to a private sphere, which ensures the absolute protection of the inner or intimate sphere. The Court has established that performing secret intelligence gathering results in an intervention in any segment of a private sphere, even the intimate one, and it may affect a large number of citizens. Since secret intelligence gathering violates the right to a private sphere, it is imperative that the process authorising such information gathering should contain sufficient guarantees for the protection of the right to a private sphere, especially an intimate sphere. According to this decision, the constitutional requirement was met and the Court rejected the related constitutional complaint. However, in the case of Szabó and Vissy v. Hungary, the European Court of Human Rights has established that there has been a violation of Art. 8 of the European Convention of Human Rights, which guarantees the right to respect for private and family life.

For the reason mentioned above, it is essential to examine the content of the “untouchable space of the private sphere”.

Bevezetés

Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésében biztosított magánszférához való jogot értelmező alaphatározatában¹ a „magánszféra alakítása érintetlen területének” megnevezésével meghatározta az alapjog emberi méltóság magját,² amely a titkos információgyűjtés végső korlátját képezi. Az Alkotmánybíróság már a korábbi Alkotmányhoz kapcsolódó gyakorlatában összekapcsolta az alapjogok lényeges tartalma korlátozásának tilalmát [8. § (2) bekezdés] az emberi méltósághoz való joggal [54. § (1) bekezdés], az utóbbit téve az alapjogok korlátozhatóságának abszolút határává. Ezért felmerül a kérdés, mi tartozik az Alaptörvény II. cikke értelmében sérthetetlen emberi méltósághoz való jog, és mi az I. cikk (3) bekezdése alapján korlátozható magánszférához való jog védelmi körébe?

A fenti kérdéseknek különös súlyt ad, hogy a 9/11 utáni időszakban az államok terrorellenes törekvéseinek egyik fő eszköze a titkos információgyűjtés lett, amelyvel nemzetbiztonsági érdekekre hivatkozva korlátozzák az érintettek magánszféráját. Közismert, hogy a tömeges megfigyelés gyakorlatát bizonyító Snowden-akták

1 32/2013. (XI. 22.) AB határozat.

2 A német Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlatából kölcsönzött emberi méltóság mag (*Menschenwürdekern*) fogalmat és a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában használt „az emberi méltóság lényeges tartalma” fogalmakat szinonimaként használok.

2013. júniusi nyilvánosságra hozatalát követően a magánélet védelme és a nemzetbiztonsági érdek ütközéséről szóló vita új lendületet kapott Európában is.³

Ilyen nemzetközi környezetben hozta meg az Alkotmánybíróság az Abh.-t, amely alaptörvénykonformnak ítélte a titkos információgyűjtés szabályozását. Ezt követően azonban az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) a Szabó és Vissy v. Magyarország ügyben⁴ megállapította, hogy a magyar szabályozás sérti az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikkét. Erre tekintettel elkezdődött a szabályozás módosításának előkészítése.

Tanulmányomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy mit jelent a magánélet alakítása érinthetetlen területének védelme az Alkotmánybíróság gyakorlatában, ez hogyan határolható el a korlátozható magánszférától, illetve az EJEB gyakorlatában megkülönböztethető-e ez a terület. A kérdés megválaszolásához elsősorban bemutatom az Alkotmánybíróság alaphatározatát, ezt követően elemzem a magánszférához való jog és az emberi méltósághoz való jog alkotmánybírósági gyakorlatát, majd az EJEB ítéletét. Végül kitérek a magyar szabályozás módosítására irányuló BM/8652/2017. előterjesztésre a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvénynek és az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvénynek a titkos információgyűjtéssel, valamint a nemzetbiztonsági ellenőrzéssel kapcsolatos módosításáról (a továbbiakban: tervezet).⁵

A 32/2013. (XI. 22.) AB határozat

Az Alkotmánybíróság a 32/2013. (XI. 22.) AB határozatban (a továbbiakban: Abh.) elutasította a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) 7/E. § (3) bekezdése alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére

3 Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága elfogadta *A nyilatkozat a digitális nyomon követés és egyéb megfigyelési célú technikai megoldások kockázatairól az alapvető jogokra nézve* című (2013. június 11-én kelt) dokumentumot. A Velencei Bizottság ennek hatására 2015 márciusában elfogadta *A biztonsági szolgálatok demokratikus felügyeletéről és a jelhírszerzéssel foglalkozó titkosszolgálatok demokratikus felügyeletéről szóló 2007-es jelentések hatályos verzióját*. A jelentés újdonsága, hogy megkülönbözteti a célzott és a stratégiai megfigyelést, amely utóbbi nem szükségszerűen bűncselekményi gyanú alapján indul, ezért még szigorúbb követelményeknek kell megfelelnie. Így például az „ismerősi láncolat meghatározása” azaz az egymással kapcsolatban álló személyek azonosítása szűken értelmezendő, az kizárólag olyan személyek esetében lehetséges, akiket azzal gyanúsítanak, hogy ténylegesen részt vesznek súlyos bűncselekmények elkövetésében, mint például a terrorizmus. Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 2015 áprilisában jóváhagyta a 2045(2015). számú ajánlást a tömeges megfigyelésről. A közgyűlés elismerte a gyanúsított terroristák és egyéb szervezett bűnözői csoportok hatékony, célzott megfigyelésének szükségességét, de kétségbe vonta, hogy a tömeges megfigyelések hozzájárulnának a terrorista akciók megelőzéséhez.

4 Szabó and Vissy versus Hungary, Judgement of 12 January 2016, no. 37138/14.

5 www.kormany.hu/download/8/d5/21000/Nbtv-Infotv%20m%C3%B3dos%C3%ADt%C3%A1s%20Normasz%C3%B6veg%2Bindokol%C3%A1s.pdf#!DocumentBrowse (2017. 05. 01.)

irányuló indítványt,⁶ amely felhatalmazást adott a – rendőrség részeként, de szervezetenként elkülönülten működő – terrorizmust elhárító szerv (a továbbiakban: TEK) számára, hogy nemzetbiztonsági feladatai ellátása során az igazságügyért felelős miniszter engedélye alapján titokban információkat gyűjtsön.⁷ Az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy a nemzetbiztonsági feladatok köre jóval szélesebb, mint az egyes bűncselekmények felderítéséhez kapcsolódó feladatok köre. A nemzetbiztonsági ügyekben a valóság történéseit nem azok büntetőjogi relevanciája szempontjából vizsgálják, így azoknak nem is kell feltétlenül valamilyen bűncselekményhez kapcsolódniuk. Továbbá a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Nbtv.) lehetővé teszi az igazságügyért felelős miniszter engedélyezési eljárásának a végrehajtható hatalomtól független szervek általi ellenőrzését. A külső ellenőrzést az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága (amely a minisztertől általánosan és a konkrét ügyre vonatkozóan is beszámolót kérhetett) és az ombudsman látja el.⁸

Ugyanakkor alkotmányos követelményként előírta, hogy az igazságügyért felelős miniszter a titkos információgyűjtést engedélyező határozatát a külső kontroll hatékonysága érdekében kellő részletességgel indokolni köteles. Az engedélyezőnek az előterjesztésben foglaltakra kell ugyan alapoznia döntését, az előterjesztés azonban értelemszerűen egyoldalú, csak a nemzetbiztonsági érdekre van tekintettel. A határozat szerint az engedélyező feladata a nemzetbiztonsági érdek és a titkos megfigyeléssel

6 Az ügy alapja egy úgynevezett kivételes alkotmányjogi panasz, amelyet a kormánnyal szemben „civil felügyeleti” funkciókat ellátó Eötvös Károly Közpolitikai Intézet két munkatársa nyújtott be az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény 26. § (2) bekezdése alapján. Az indítványozók azt kifogásolták, hogy a rendőrségen belül megalakult speciális terrorizmust elhárító szerv felhatalmazást kapott az Rtv. 7/E. § (3) bekezdésében arra, hogy – a törvény által felsorolt konkrét bűncselekmények felderítésén túlmenően – nemzetbiztonsági célból is titkos megfigyelést végezzen. Azt állították, hogy a jogszabály a nemzetbiztonsági célú titkos megfigyelés esetében kevesebb jogi garanciát határoz meg a magánélethez való jog védelmére mint az egyes bűncselekmények felderítéséhez kapcsolódó titkos megfigyelés esetén. Az indítványozók a beavatkozás elrendelése kapcsán azt kifogásolták, hogy az igazságügyért felelős miniszter engedélye nem képez megfelelő garanciát, mivel indokolása jogilag nem kötött.

7 A magyar szabályozás a titkos információgyűjtés két típusát tartalmazza: a bűnüldözési célból folytatott és a nem bűnüldözési célból folytatott titkos felderítést. A bűnüldözési célból folytatott titkos adatszerzés szabályait a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény tartalmazza, mivel arra a nyomozás elrendelését követően kerül sor. A nem bűnüldözési célból folytatott titkos információgyűjtés szabályozását a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Nbtv.) tartalmazza. Az utóbbi különbséget tesz a bűnüldözéshez szorosan kapcsolódó bűnfelderítési és az egyéb nemzetbiztonsági célból történő titkos információgyűjtés között. A törvény ezen rendezőelvre tekintettel osztott külső engedélyezési rendszert határozott meg. A bűncselekményi gyanúhoz kötött bűnfelderítési célú titkos információgyűjtés esetén a titkos információgyűjtést az e feladatra kijelölt bíró engedélyezi. Egyéb, az általános jellegű információgyűjtés során alkalmazott titkos információgyűjtést pedig az igazságügyi miniszter engedélyezi. A TEK esetében erre terrorcselekmények megakadályozása vagy Magyarország nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítése, illetve külföldi fegyveres konfliktus vagy terrorcselekmény esetén magyar állampolgárok mentése érdekében van lehetőség. Fontos kiemelni, hogy az Nbtv. 58. §-a szerint az engedélyező eljárásáról, illetve a titkos információgyűjtés tényéről az érintettet nem tájékoztatja. Ezen túlmenően a határozat ellen fellebbezésnek nincs helye.

8 32/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [122]–[123].

érintett magánszemély magánszférához való jogának és információs önrendelkezési jogának kiegyenlítése, a korlátozás szükségességének megítélésén túlmenően a korlátozás arányosságának biztosítása.⁹

Az Abh. az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésének értelmezésén alapul, amelyet ebben a határozatban értelmezett elsőként az Alkotmánybíróság. A magánszféra lényege tekintetében fenntartotta a korábbi gyakorlatában megfogalmazott – a magánélet fogalmának esszenciáját jelentő, általános érvényű – megállapítást, miszerint a magánszféra lényegi fogalmi eleme, hogy az érintett akarata ellenére mások oda ne hatolhassanak be, illetőleg be se tekinthessenek. A testület ezen túlmenően – német mintára¹⁰ – megkülönböztette a magánszféra különböző erősségű védelmet igénylő területeit. Ennek során megnevezte az abszolút védelmet élvező belső vagy intim-szférát, illetve a relatív védelemben részesülő tágabb magánszférát.¹¹ Az Alkotmánybíróság – a német alkotmánybírói gyakorlatból kiindulva – rávilágított az információs önrendelkezési jog¹² és a magánszférához való jog¹³ szoros kapcsolatára is.

9 32/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [130]–[134].

10 ZAKARIÁS 2013, 73–87.; 76.

11 32/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [84].

12 Az Alkotmánybíróság a személyes adatok védelméhez való jogot a 15/1991. (IV. 13.)

AB határozattól nem hagyományos védelmi jogként értelmezte, hanem német mintára annak alanyi oldalát is figyelembe véve, információs önrendelkezési jogként. Ennek értelmében a korábbi Alkotmány 59. § (1) bekezdésében foglalt személyes adatok védelméhez való jogot az emberi méltósághoz való jog mint általános személyiségi jog tartalmi elemét képező önrendelkezés töltötte meg tartalommal. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában a személyes adatok védelméhez való jognak „eszerint az a tartalma, hogy mindenki maga rendelkezik személyes adatainak feltárásáról és felhasználásáról. Személyes adatot felvenni és felhasználni tehát általában csakis az érintett beleegyezésével szabad; mindenki számára követhetővé és ellenőrizhetővé kell tenni az adatfeldolgozás egész útját, vagyis mindenkinek joga van tudni, ki, hol, mikor, milyen célra használja fel az ő személyes adatát.” [ABH 1991, 40, 42].

13 Az Alkotmánybíróság a magánszféra védelmét a korábbi Alkotmány 54. § (1) bekezdésére, valamint a – jó hírnévhez, a magánlakás sérthetlenségéhez, a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jogot garantáló – 59. § (1) bekezdésére alapozta. Ennek során gyakorlatában összemósódott a magánszférához való jog és az információs önrendelkezési jogként meghatározott személyes adatok védelméhez való jog védelmi köre. A sportrendezvényeken történő kamerás megfigyelés ügyében a testület mind magát a megfigyelést, mind az adatok kezelését a személyes adatok védelméhez való jog sérelmeként értékelte [35/2002. (VII. 19.) AB határozat, ABH 2002, 199, 206]. A próbafülkés megfigyelés ügyében az intim helyzetekben történő megfigyelést kifejezetten az emberi méltósághoz való joggal, a megfigyelő rendszer alkalmazásával nyert adatok kezelését pedig elsősorban az információs önrendelkezési joggal összefüggésben vizsgálta, de a kép- és hangfelvételek hosszabb ideig való tárolását ellentétesnek tartotta az egyén autonómiájának védelmével is. [36/2005. (X. 5.) AB határozat, ABH 2005, 390, 401–402.].

Ugyanakkor – az Alaptörvény megváltozott szövegéhez igazodva¹⁴ – elhatárolta egymástól a két alapjog védelmi körét. Ennek értelmében az információs önrendelkezési jog az arról való döntést foglalja magában, hogy az egyén mikor és milyen korlátok között fedi fel a személyéhez köthető adatokat, vagyis az egyén adatainak felhasználását védi, de attól függetlenül, hogy azok hogyan jutottak az adatkezelő birtokába.¹⁵ A magánszféra sérelme tehát abban az esetben merül fel, ha az adat a magánszférába történő behatolás révén jutott az adatkezelő birtokába.

A konkrét ügyben megállapította, hogy az Nbtv. 56. §-ában felsorolt titkos információgyűjtés (magánlakás átkutatása, magánlakásban történtek megfigyelése, postai küldemény felbontása, elektronikus kommunikáció tartalmának megismerése, számítástechnikai eszköz útján továbbított vagy azon tárolt adatok megismerése) lehetővé teszi a magánszféra minden (akár az intim) szegmensébe történő erőteljes beavatkozást, és a megfigyelt személyen kívül másokat is érinthet. Kimondta, hogy bár a magánszféra különböző területei különböző erősségű védelmet igényelnek, mivel a beavatkozás titkos, és mint ilyen beláthatatlan lehetőségeket ad a megfigyelést végrehajtó hatóság számára, elengedhetetlen, hogy maga az eljárás kellő garanciát nyújtson a magánszféra minden területének megfelelő védelmére.¹⁶

Az Abh. legfőbb újdonsága, hogy – szintén német mintára¹⁷ – bevezette a „magánszféra alakítása érinthetetlen területe” fogalmát. Megállapította, hogy: „Az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésében biztosított magánszférához való jog és az Alaptörvény II. cikke által garantált emberi méltósághoz való jog között különösen szoros a kapcsolat. Az Alaptörvény II. cikke megalapozza a magánszféra alakítása érinthetetlen területének védelmét, ami teljesen ki van zárva minden állami beavatkozás alól, mivel ez az emberi méltóság alapja. Az Alaptörvény értelmében a magánszféra védelme azonban nem szűkül le az Alaptörvény II. cikke által is védett belső vagy intimszférára, hanem kiterjed a tágabb értelemben vett magánszférára (kapcsolattartás), illetve arra a térbeli szférára is, amelyben a magán- és családi élet kibontakozik (otthon). Ezen túlmenően önálló védelmet élvez az egyén életéről alkotott kép is (jó hírnévhez való jog).” Felmerül a kérdés, hogy a testület ezzel újraértelmezte-e a magánszférához való jog és az emberi méltósághoz való jog kapcsolatát. A következőkben az emberi méltósághoz való jog alkotmánybírói gyakorlatát vizsgálom, mivel annak megértése elengedhetetlen a „magánszféra érinthetetlen területe” új fogalmának megértéséhez.

14 Az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdése – a korábbi Alkotmány 59. § (1) bekezdésével ellentétben – külön nevesíti a magánszférához való jogot, amely átfogóan védi a magánszférát: az egyén magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét. Az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdése pedig különálló bekezdésben rendelkezett a személyes adatok védelméről. Magyarország Alaptörvényének hetedik módosítása kiegészítette az Alaptörvény VI. cikkét. Ennek értelmében a VI. cikk (2) bekezdése az otthon nyugalmanak állami védelmét garantálja, és a VI. cikk (3) bekezdés rendelkezik a személyes adatok védelméről. A hivatkozások a vizsgált, korábbi alkotmánybírói határozatok szövegéhez igazodnak.

15 32/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [88]–[89].

16 32/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [85].

17 A „magánélet alakításának érinthetetlen területe“ (*unantastbarer Bereich privater Lebensgestaltung*) fogalom jelentését a Szövetségi Alkotmánybírósi gyakorlatában lásd: ZAKARIÁS 2013, 76–79.

Az emberi méltósághoz való jog az Alkotmánybíróság gyakorlatában

Az emberi méltósághoz való jog mint a magánszférához való jog lényeges tartalma

A korábbi Alkotmányhoz [54. § (1) bekezdés] kapcsolódó alkotmánybíróvási gyakorlatban az emberi méltóság két formában jelent meg:¹⁸ egyrészt az emberi lét egészét védő, az alapjogi rendszert megalapozó abszolút (korlátozhatatlan) jogként (az élethez való joggal együtt), másrészt az általános személyiségi jog egyik megfogalmazásaként, a személyiség fejlődését védő relatív (korlátozható) jogként.¹⁹ A testület az Alaptörvény hatálybalépését követően deklaratívén fenntartotta az emberi méltóság két aspektusának megkülönböztetését,²⁰ de álláspontunk szerint a magánszférához való jog és az emberi méltósághoz való jog viszonyában túllépett az általános személyiségi jogra vonatkozó korábbi gyakorlatán.

Az Alkotmánybíróság a korábbi Alkotmányhoz kapcsolódó gyakorlatában ugyanis külön nevesített általános személyiségi jog hiányában az emberi méltósághoz való jog korlátozható aspektusát – a német Alkotmánybíróság gyakorlatából kiindulva²¹ – azonosította az általános személyiségi joggal. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában az általános személyiségi jog egy átfogó személyiségvédelmi jog volt, amely a különböző tartalmi elemek megnevezése révén vált alkalmassá a személyiség átfogó védelmére azokban az esetekben, amikor az adott tényállásra a nevesített alapjogok egyike sem volt alkalmazható.²² Az emberi méltósághoz való jogot az általános személyiségi joggal azonosító határozat az általános személyiségi jog egyik összetevőjeként, tartalmi elemeként nevezte meg – az önazonossághoz való jog, az önrendelkezési jog, a testi-lelki integritáshoz való jog, az általános cselekvési szabadság mellett – a magánszférához való jogot.²³ Ugyanakkor a magánszférához való jog lényeges tartalmát az emberi méltósághoz való jog korlátozhatatlan aspektusával kapcsolta össze: „Az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében deklarált emberi méltósághoz való jog lényeges tartalmát érinti az, ha az elektronikus megfigyelőrendszer alkalmazását lehetővé tevő szabályozás

18 Deli és Kukorelli szerint az emberi méltóság az Alkotmánybíróságnak az Alkotmányhoz kapcsolódó korábbi gyakorlatában háromszintű rendszert képezett. A rendszer első szintjén az érinthetetlen emberi méltóság állt, amelyet a testület „meghatározhatatlan fogalomként” fogott fel, és csupán a második szinten határozott meg bizonyos alapfunkciók mentén úgynevezett beszámítási pontokat, amelyekből a harmadik szinten az egyes konkrét alapjogokat levezette. DELI–KUKORELLI 2015, 337–347.; 341–343., 347.

19 Balogh szerint az emberi méltósághoz való jog két dimenzióban van jelen: egyrészt mint az alapjogi dogmatikai rendszert megalapozó jog (egyfajta absztrakció, amelynek mégis tulajdoníthatók alapjogi jellemzők), másrészt az emberi méltóságból levezetett jogok formájában (alanyi jogok). BALOGH 2010, 35–44.; 38.

20 „Az emberi méltóság védelméhez való jog csak az emberi státusz jogi meghatározójaként korlátozhatatlan, míg mint általános személyiségi jog és a belőle származó személyiségi jogok korlátozhatók.” 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [43].

21 DUPRÉ 2003, 75–86.

22 ZAKARIÁS 2009, 1905–1909.

23 8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990, 42, 45.

figyelmen kívül hagyja a magánszféra tiszteletét és védelmét [...] a szabályozás alkalmazatlan arra, hogy a magánszféra különösen érzékeny területeit (intim helyzeteket: például próbafülkében, mosdóban, illemhelyen való tartózkodást) a megfigyelés alól teljes egészében kivonja.”²⁴ Tehát az Alkotmánybíróság már a korábbi gyakorlatában megkülönböztette a magánszféra különösen érzékeny területeit, vagyis az intim-szférát, és ezt tekintette az emberi méltóság lényeges tartalmának, mégis lefolytatta a szükségességi-arányossági vizsgálatot.

Az Alkotmánybíróság más alapjogokhoz kapcsolódó gyakorlata is alátámasztja – a következőkben bemutatottak szerint – azt a megállapítást, miszerint „az emberi méltóság lényeges tartalma” az alapjogok lényeges tartalmának részét képezi. Arra a kérdésre viszont, hogy az emberi méltóság lényeges tartalma az emberi méltóság melyik dimenziójához tartozik (az élethez való joggal egységben jelenik-e meg, vagy az általános személyiségi jog egyes tartalmi elemeivel azonosítható), és mikor, miért korlátozhatatlan, az Alkotmánybíróság Alaptörvény hatálybalépése előtti gyakorlatából nem kapunk egyértelmű választ.

Az emberi méltóság lényeges tartalmának korlátozhatósága kérdésében az alapjogok lényeges tartalmának mibenlétére és korlátozhatóságára vonatkozó bizonytalanságot érhetjük tetten. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában ugyanis egymásnak ellentmondó értelmezések találhatók.²⁵

Az egyik álláspont szerint az alapjogok lényeges tartalma az alkotmánybírósági vizsgálat során, a szükségességi-arányossági teszt alkalmazásával azonosítható be (relatív felfogás). Ez az álláspont nem különbözteti meg az alapjog tárgyi védelmi körének vizsgálatát a korlátozás vizsgálatától, és ezzel relativizálja a lényeges tartalom fogalmát. A másik álláspont szétválasztja a lényeges tartalom vizsgálatát és a szükségességi-arányossági vizsgálatot, ezzel eleve adottnak tételezve a lényeges tartalmat (abszolút felfogás).²⁶

A fenti idézetben a lényeges tartalom korlátozása körében kidolgozott relatív teória érhető tetten. Az azonban nem derül ki egyértelműen, hogy a magánszférához való jog lényeges tartalma és az emberi méltósághoz való jog pontosan milyen viszonyban állnak egymással: a lényeges tartalom és az emberi méltóság magja azonos-e, vagy a lényeges tartalom csupán magában foglalja az emberi méltóság magját,

24 36/2005. (X. 5.) AB határozat, ABH 2005, 390, 401–402.

25 GÁRDOS-OROSZ 2009, 418–419.

26 Pozsár-Szentmiklósy a lényeges tartalom négy megközelítését különbözteti meg: az első szerint absztrakt módon meghatározható és abszolút, a második az egyes tartalmi elemek megadásával ragadja meg, a harmadik az alapjog-korlátozás megengedhetőségéről való döntéssel, a negyedik pedig pusztán szimbolikus szerepet tulajdonít neki. Arra a következtetésre jut, hogy a magyar gyakorlatban a fogalom relatív megközelítése az elsődleges, de az abszolút védelemben részesített jogokkal összefüggésben megfigyelhető a relatív megközelítés „áttörése”. POZSÁR-SZENTMIKLÓSY 2013, 714–720.

de annál tágabb.²⁷ Ennek oka, hogy az emberi méltóság lényeges tartalmának érve az általános személyiségi jog érinthetősége esetén merült fel, amikor is a tágan értelmezett, de relatív alapjog emberi méltóság tartalma ugyanannak az alapjognak az abszolút megnyilvánulási formája, így a lényeges tartalom és az emberi méltóság magja értelemszerűen azonos. Ebből az is következik, hogy az emberi méltósághoz való jog két megnyilvánulása egymással a tágabb-szűkebb fogalom viszonyában állt.

A fenti kérdéstől függetlenül az emberi méltósághoz való jog értéktartalma az Alkotmánybíróság értelmezésében kezdettől benne rejlik minden alapjogban. Ezt az értelmezést emelte alkotmányos szintre az Alaptörvény azzal, hogy kimondta az emberi méltóság sérthetetlenségét.²⁸ Álláspontom szerint az Alkotmánybíróság gyakorlatában az élethez való jognak a korábbiakban sem volt tényleges szerepe az alapjogok emberi méltóság magjának a megalapozásában, az csak a deklaráció szintjén jelent meg. Az Alaptörvény szövegének változása azonban végképp eldönteni látszik a kérdést: az emberi méltóság önmagában tölti meg tartalommal az alapjogokat. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az élethez való jog és az emberi méltósághoz való jog védelmi köre közötti szoros összefüggés megszűnne. Vannak azonban olyan élethelyzetek, amelyekben csupán az emberi méltósághoz való jog érinthetősége merül fel.

Az Alkotmánybíróság az Abh.-ban az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésének értelmezése során megerősítette az intimszférát a magánszférától megkülönböztető gyakorlatát, de nem tartotta fenn az emberi méltósághoz való jog két dimenziójának megkülönböztetésére épülő korábbi gyakorlatát, és az emberi méltóság abszolút értelmezése mellett foglalt állást, amennyiben annak védelmét a magánszféra érinthetetlen területében határozta meg, amely teljesen ki van zárva minden állami beavatkozás alól. A magánszféra érinthetetlen területe a magánszférához való jog emberi méltóság magját képezi, amely a belső vagy intimszféra abszolút védelmét biztosítja. Az Alkotmánybíróság nem határozta meg általános módon az intimszféra fogalmát, de megnevezte annak egyes tartalmi elemeit. Az eddigi gyakorlatában a szexualitást és a gyermekvállalás szándékát rendelte pozitív módon a belső vagy intimszférához.²⁹ Ezek alapján megállapítható, hogy mind az intimszféra, mind a magánélet érinthetetlen területe az egyén belső szférájában tanúsított magatartásához kapcsolódik, amely összefüggésben van önazonosságának lényeges elemeivel.

Az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatában az emberi méltóság korlátozható és korlátozhatatlan aspektusa szétválasztásának azért nem volt különösebb jelentősége,

27 Sajátos álláspontot képvisel Balogh, aki megkülönböztette az alapjog lényeges tartalmának fogalmától az alapjogok érinthetetlen lényegét, amelyek közül az előbbi relatívnak, az utóbbit abszolútnak tartja. Az érinthetetlen lényeg értelmezésében minden más alapjog központi magja, az emberi minőség, vagyis az élethez és méltósághoz való jog a maga egységében, amely érinthetetlen. BALOGH 2011, 7.

28 Az Alaptörvény-javaslat indokolása szerint: „Az Alaptörvény egyes alapvető jogokat tartalmazó rendelkezései élén elvi jelleggel rögzíti az emberi méltóság sérthetetlenségét, amely valamennyi alapvető jog értelmezésére kihatóan hangsúlyosan, külön is kifejezi az emberi méltóság lényeges tartalmának érinthetetlenségét.”

29 17/2014. (V. 30.) AB határozat, Indokolás [32].

mert a korábbi Alkotmány 54. § (1) bekezdésének szövege lehetővé tette az emberi méltósághoz való jog nem önkényes korlátozását és a testület az emberi méltósághoz való jogot elsősorban általános személyiségi jog formájában hasznosította, amely az alkotmánybírói gyakorlatban kidolgozott szükségességi-arányossági teszt³⁰ szerint korlátozható volt.

Az Alaptörvény szövege azonban megváltozott: az alapjogok korlátozhatóságával szemben [I. cikk (3) bekezdés]³¹ az emberi méltóság sérthetlenségét írja elő (II. cikk). Az alapjogok jelentős része korlátozható, azaz az állam alapjogot érintő magatartása igazolásra szorul ugyan, de igazolható. Akkor áll fenn a jogsérelem, ha a korlátozás nem igazolható. Ezzel szemben a sérthetlenség a jog nyelven korlátozhatatlanságot jelent, a korlátozhatatlanság pedig az alapjog semmivel sem igazolható sérelmét. Ezért nem tartható fenn az emberi méltósághoz való jog két aspektusának megkülönböztetése. Ennek megfelelően a személyiség egyes aspektusait védő korlátozható jogokat az Alaptörvényben külön nevesített korlátozható jogokhoz kell kapcsolni. Ez nem zárja ki azt, hogy az Alkotmánybíróság a különös jogokat a különálló rendelkezésben garantált emberi méltósághoz való joggal összefüggésben értelmezze, és elhatárolja a korlátozható védelmi körtől az „emberi méltóság lényeges tartalmát”. Álláspontunk szerint az Alkotmánybíróság a fentiek szerint járt el, és a magánélet alakításának érintetlen területe, ugyanúgy ahogy a belső vagy intimszféra a magánszférához való jog emberi méltóság magját képezi. Tehát a két fogalom tartalma megegyezik. Jelentős különbség azonban, hogy az Alkotmánybíróság az intimszférát a korábbi gyakorlatában a szükségesség-arányosság tesztjével határozta meg (relatív teória), a magánélet érintetlen területe azonban az egyes tartalmi elemek megadásával meghatározható korlátozhatatlan tartalom (abszolút teória). Erre tekintettel különösen fontos megvizsgálni, hogy mi az emberi méltósághoz való korlátozhatatlan jog normatív tartalma az Alkotmánybíróság gyakorlatában.

Az emberi méltósághoz való jog normatív tartalma

Az emberi méltósághoz való jog „a jog előtt és felett létező érték, amely a maga teljességében a jog számára hozzáférhetetlen”.³² Ez a felismerés vezetett oda, hogy az Alkotmánybíróság a korábbi Alkotmányhoz kapcsolódó gyakorlatában az emberi méltósághoz való jogot elsősorban nem abszolút jogként, hanem az általános személyiségi

30 A szükségességi-arányossági teszt alkalmazása három lépésben történik: 1. indokolja-e másik alapvető jog vagy egyéb alkotmányos érték védelme a jogkorlátozást; 2. a normaalkotó a korlátozás során az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt választotta-e; 3. megfelelő arányban áll-e egymással az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya. A gyakorlatban azonban a fenti lépések nehezen választhatók szét és a fogalmak keverednek. GÁRDOS-OROSZ 2009, 424. POZSÁR-SZENTMIKLÓSY 2016, 29.

31 Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése általános formai (törvény tartalmazza) és tartalmi követelményeket (szükségességi-arányossági teszt, alapvető jogok lényeges tartalmának tiszteletben tartása) is megfogalmaz az alapjog-korlátozással szemben.

32 23/1990. (X. 31.) AB határozat, ABH 1990, 88, 103. Dr. Sólyom László alkotmánybíró párhuzamos véleménye, ABH 1990, 88, 103.

jog megnyilvánulásaként hasznosította azzal, hogy megnevezte annak a tartalmi elemeit, és ezekből különböző különös jogokat olvasott ki. Az emberi méltósághoz való jog korlátozhatatlan aspektusa ennek ellenére nem volt üres.³³ Az Alkotmánybíróság ugyanis meghatározta az emberi méltóság abszolút védelemben részesülő tartalmát: „Az emberi méltósághoz való jog azt jelenti, hogy van az egyén autonómiájának, önrendelkezésének egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva – a klasszikus megfogalmazás szerint – az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárgyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érinthetetlen lényegük.”³⁴

A határozatból az emberi méltósághoz való jog két megközelítése olvasható ki: az emberi méltóság történelem során megtapasztalt³⁵ jogsértéseiből kiinduló negatív és az emberi méltóság filozófiai fogalmából³⁶ táplálkozó pozitív megközelítés. Az alkotmányok és a nemzetközi egyezmények a negatív megközelítést alkalmazzák, vagyis meghatározott magatartásokat megtiltanak, például kínzás, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmód és büntetés tilalma. A negatív meghatározás eszköze a (puszta) tárgyként kezelés tilalma (*Objektformel*), amely a korlátozó magatartás meghatározására irányul.³⁷ Ezért az emberi méltóság sérelmének megállapítása példákön keresztül nyilvánul meg, és a konkrét ügy körülményeitől függ. A határozatból – a negatív meghatározás lehetősége mellett – kiolvasható az emberi méltóságnak egy pozitív tartalmi eleme is, amely irányt mutat a magánélet alakítása érinthetetlen területe fogalmának megértéséhez is: az autonómia.

A korábbi Alkotmányhoz kapcsolódó alkotmánybírói gyakorlat az általános személyiségi jog egyik összetevőjeként, tartalmi elemeként nevezte meg az önrendelkezési jogot, amely a szabad, tájékozott és felelősségteljes döntésre képes ember saját teste és sorsa feletti rendelkezési jogát jelentette.³⁸ Az emberi méltósághoz való jog két megnyilvánulási formájának eltérő szerkezetéből (korlátozhatatlan – korlátozható) az a következtetés adódik, hogy az emberi méltósághoz való jog két aspektusának védelmi köre nem lehetett azonos. Ennek megfelelően az emberi méltósághoz való jog az önrendelkezés megőrzésére irányuló érdeket részesíti védelemben, annak

33 Deli és Kukorelli szerint az Alkotmánybíróság az Alkotmányhoz kapcsolódó korábbi gyakorlatában az emberi méltóságot „meghatározhatatlan fogalomként fogta fel”, és csupán a második szinten határozott meg bizonyos alapfunkciók mentén úgynevezett beszámítási pontokat, amelyekből a harmadik szinten az egyes konkrét alapjogokat levezette. DELI–KUKORELLI 2015, 347.

34 DELI–KUKORELLI 2015, 347.

35 Az embert teljes mértékben az államhatalomnak alávető nemzeti szocialista és szovjet típusú szocialista diktatúrák szomorú tapasztalata vezetett az emberi méltóság nemzetközi dokumentumokba és nemzeti alkotmányokba, így a korábbi magyar Alkotmányba való felvételéhez.

36 Az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való jog tartalmát a keresztény természetjog, valamint a kanti erkölcsfilozófia forrásaiból merítve bontja ki. Ezekben a filozófiai elméletekben közös, hogy az emberi méltóságot egy eleve adott emberi tulajdonságnak tekintik, amelynek egyik eleme az autonómia.

37 ZAKARIÁS 2012, 184–192.; 187.

38 21/1996. (V. 17.) AB határozat, ABH 1996, 74, 80., 54/2004. (XII. 13.) AB határozat, ABH 694, 730.

mindenféle korlátozásával szemben, amelyet meg kell különböztetni az egyéni önrendelkezés konkrét élethelyzetekben való kibontakoztatásától. Ez utóbbit nem az emberi méltósághoz való jog, hanem a speciális alapjogok védik.³⁹

A kettő közötti kapcsolatot az emberi méltósághoz való jog sajátos, „az alkotmányos értékrendet” megalapozó funkciója adja, amelynek következtében az emberi méltósághoz való jog minden alapjog lényeges tartalmának részét képezi, és ennek megfelelően normatív résztartalmakból tevődik össze. Az emberi méltósághoz való jog egyéb alapjogokkal való kapcsolatának elemzése alapján megállapítható, hogy az emberi méltósághoz való jog biztosítja az egyén testi-lelki integritását, a szellemi-erkölcsi személyiség identitását, az emberek általános jogegyenlőségét és a megélhetéshez szükséges létminimumot. Az emberi minőség védelme már az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatában „az emberi méltóság lényeges tartalmának” (élet,⁴⁰ intimszféra,⁴¹ a lelkiismereti meggyőződés,⁴² a saját névhez való jog,⁴³ általános jogegyenlőség,⁴⁴ megélhetési minimum⁴⁵) védelmét jelentette. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatálybalépését követően megerősítette a korlátozhatatlan emberi méltóság magjának védelmére irányuló gyakorlatát. A változás elsősorban abban nyilvánul meg, hogy a testület a negatív megközelítést már nem csupán díszítő elemként használta, hanem az emberi méltóság sérelmének vizsgálatára alkalmazta (kormánytisztviselők indokolatlan felmentése,⁴⁶ börtöncella mérete,⁴⁷ közterület életvitelszerű lakhatásra használata,⁴⁸ majomhasonlatra építő politikai reklámfilm⁴⁹). Másodsorban pedig kidolgozta az Alaptörvény emberképének formululáját, amely pozitív tartalommal tölti meg az emberi méltóság jogi fogalmát: az ember autonóm lényként a társadalom önértékkel rendelkező, de felelős tagja.⁵⁰ A fentiek alapján megállapítható, hogy az emberi méltósághoz való jog az egyéb alapjogok lényeges tartalmának részeként a személyiség statikus elemeinek kiemelt védelmét biztosítja.

A személyiség statikus elemeinek abszolút védelme a magánélet alakítása érintetlen területe esetén azt a lehetőséget jelenti, hogy az egyén átélhessen belső lelki folyamatokat és kifejezésre juttathasson érzelmeket, személyes jellegű gondolatokat

39 Ezzel ellentétes értelmezés olvasható ki a 11/2014. (IV. 4.) AB határozatból, amely szerint:

„Az ember önrendelkezése – a rendelkezés saját magával – az egyenlő szabadság jogi megvalósulása: minden ember saját életének alapvető erkölcsi és gyakorlati kérdéseiben külső kényszer nélkül maga dönthet; ez a joga csak rendkívüli esetben korlátozható.” Indokolás [30].

40 Az emberi élet és az emberi méltóság elválaszthatatlan egységben jelenik meg. 23/1990. (X. 31.) AB határozat, ABH 1990, 88., 93.

41 36/2005. (X. 5.) AB határozat, ABH 2005, 390., 401–402.

42 4/1993. (II. 12.) AB határozat, ABH 1993, 48., 51.

43 58/2001. (XII. 7.) AB határozat, ABH 2001, 527., 542.

44 9/1990. (IV. 25.) AB határozat, ABH 1990, 46., 48.

45 32/1998. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1998, 251., 254.

46 8/2011. (II. 18.) AB határozat, ABH 2011, 49., 83.

47 32/2014. (XI. 3.) AB határozat, Indokolás [46].

48 38/2012. (XI. 14.) AB határozat, Indokolás [53].

49 3122/2014. (IV. 24.) AB határozat, Indokolás [17].

50 3110/2013. (VI. 4.) AB határozat, Indokolás [49], 3132/2013. (VII. 2.) AB határozat, Indokolás [95], 32/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [88].

anélkül, hogy az állami hatóság megfigyelésétől kellene tartania. Tehát a titkos megfigyelés megítélése során elsősorban azt kell vizsgálni, hogy a megfigyelés az emberi minőség figyelmen kívül hagyását jelenti-e (tárgyként kezelés). Ugyanakkor a magánélet érintetetlen területének tartalma a tartalmi elemek rögzítésével a konkrét esetekben pozitív módon is meghatározható (például a szexualitás megnyilvánulásai). Ennek során a személyes jelleg a meghatározó, amit mások magánszférájának (a kapcsolat jellegétől függően) vagy a közérdeknek az érintettsége kizár.

Tehát a magánszféra által védett jogok körét az emberi méltóság jelöli ki a szellemi-erkölcsi személyiség azon elemeinek védelmével, amely nélkül az ember egyáltalán nem tud fejlődni, de a magánszférához való jog tágabb, kiterjed a személyiség kibontakozása dinamikus aspektusaira, azaz minden magánszférában tanúsított magatartásra, amely hozzájárulhat a személyiség szellemi és erkölcsi fejlődéséhez, és – különösen a mások alapjogával való ütközésre tekintettel – korlátozható. A magánszférához való jog korlátozásának megítélése során – az emberi méltóság sérelmével szemben, amelynek megállapítása független az egyéni méltóság érzéstől – figyelembe kell venni az egyén szubjektív elképzeléseit is.⁵¹

A Szabó és Vissy v. Magyarország ügy

Az EJEB a Szabó és Vissy v. Magyarország ügyben megállapította, hogy Magyarország megsértette az Egyezmény 8. cikkét. Három okból találta egyezményesértőnek a magyar szabályozást. Egyrészt az EJEB szerint az Nbtv. rendelkezései lehetővé teszik az úgynevezett stratégiai, kiterjedt információgyűjtést, mivel nem követelik meg a megfigyeléssel érintett személy vagy személyek és a terrorcselekmény megelőzése közötti tényleges kapcsolatot, azaz gyakorlatilag bárkit meg lehet figyelni titkos eszközökkel Magyarországon. Az EJEB a nemzetbiztonság védelme érdekében eltekintett a bűncselekménnyel kapcsolatos „alapos gyanú követelményétől”, de az ítélet szerint Magyarország a célszemélyre vonatkozó „egyéni gyanú” alacsonyabb követelményének sem tett eleget.

Másrészt az EJEB szerint a titkos információgyűjtés engedélyezése nem felel meg az újonnan kidolgozott „szigorú szükségességi tesztnek”. Ennek értelmében egy titkos megfigyelési intézkedés csak akkor lehet összhangban az Egyezménnyel, ha az – általános megfontolásként – szigorúan szükséges a demokratikus intézmények védelméhez, valamint – konkrét megfontolásként – szigorúan szükséges kulcsfontosságú információk megszerzéséhez egy adott műveletben. Az EJEB álláspontja szerint a megfigyelés engedélyezési és alkalmazási szakaszának is központi problémája a bírósági felügyelet hiánya. Az intézkedések elrendelése a végrehajtó hatalom hatáskörében történik, mégpedig a szigorú szükségesség elvének mérlegelése nélkül. Ami a megfigyelés engedélyezését illeti, nem feltétlenül sérti az Egyezményt, ha nem bíróság engedélyezi a titkos megfigyelést, de ebben az esetben a hatóságnak kellően

51 Csink és Török bevezeti az „érzékenységi küszöb” fogalmát a magánszféra szubjektív védelmi szintjének megnevezésére. CSINK–TÖRÖK 2017, 97–98.

függetlennek kell lennie a végrehajtó hatalomtól. Az EJEB szerint azonban az igazságügyi miniszter eljárása lényegénél fogva nem képes értékelni a szigorú szükségesség követelményét. Különösen, hogy nincs olyan jogi garancia, amely arra kötelezné a TEK-et, hogy szolgáltatson alátámasztó anyagokat vagy még inkább kielégítő tényszerű alapot a titkos információgyűjtés engedélyezésére irányuló kérelméhez. Harmadrészt az EJEB szerint nemhogy bírósági, de semmilyen hatékony jogorvoslati lehetőség nem biztosított. Az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottságának felügyeleti jogköre korlátozott, mivel az általános – elsősorban az igazságügyi miniszter jelentéseinek vizsgálatára terjed ki –, és nem szolgáltat jogorvoslatot a titkos megfigyelés által okozott egyéni sérelmekre. Ezenkívül a panasztételi eljárás is csekély jelentőséggel bír, hiszen a titkos megfigyeléssel érintett állampolgárok nem értesülnek a velük szemben alkalmazott intézkedésekről. A panaszokat elbíráló belügyminiszter pedig nem mondható kellően függetlennek. Végül az EJEB megjegyezte, hogy az alapvető jogok biztosa eddig még egyszer sem vizsgált titkos megfigyeléssel kapcsolatos ügyet.

Az EJEB döntésének alapját az Egyezmény 8. cikkéhez kapcsolódó gyakorlat képezte. Az ebben foglalt magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog négy védendő területet jelöl meg (magánélet, család, otthon, levelezés), amelyek az egyén személyisége szabad kibontakoztatásának kereteit jelölik ki. Az EJEB ezeket a fogalmakat szélesen értelmezi, vagyis nem csupán a szűk személyi szférára korlátozza, ugyanakkor a védelem a személyiség fejlődésében szerepet játszó magatartásokra korlátozódik. A védelem erőssége a védendő magatartás és az egyéni autonómia egymáshoz való viszonyától függ. Az EJEB a magánéleten belül megkülönbözteti a magánélet legintimebb aspektusait, amelyekbe a hatóságok csak különösen komoly okból avatkozhatnak be. A beavatkozás azonban csak akkor tilos, ha a beavatkozás okozta testi vagy lelki sérülés elér egy bizonyos súlyossági fokot, amely alapján megállapítható az Egyezmény 3. cikkének sérelme.

Tehát az EJEB elismeri ugyan, hogy „[a]z Egyezmény valódi értelme az emberi méltóság és az emberi szabadság tisztelete”,⁵² de az Egyezmény 3. cikkében nevesített tilalmak vizsgálata során kizárólag a korlátozás oldaláról közelíti meg az emberi méltóság tartalmát. Az Egyezmény 3. cikkének jelentőségét az adja, hogy – ellentétben annak a szabadságjogokat deklaráló többi cikkével – nem ismer az állam oldalán kivételeket, amely esetén a tilalmak alól felmentést kaphatna. A 3. cikktől szükséghelyzet esetén sem lehet eltérni: „Az Egyezmény korlátozhatatlanul tiltja a kínzás és embertelen vagy megalázó büntetés vagy bánásmód tilalmát, még olyan súlyos körülmények között is, mint amilyen a terrorizmus elleni harc és a szervezett bűnözés.”⁵³ A konkrét ügyben azonban az EJEB nem az abszolút emberi méltóság, hanem a korlátozható magánélethez való jog sérelmét állapította meg. Ezért a jogalkotó feladata az, hogy titkos információgyűjtés szabályozását összhangba hozza az Egyezmény 8. cikkében megfogalmazott és a Szabó és Vissy v. Magyarország ügyben konkretizált követelményekkel.

52 Pretty v. the United Kingdom, no. 2346/02, § 65, ECHR 2002-III.

53 Selmouni v. France [GC], no. 25803/94, § 95, ECHR 1999-V.

Hogyan tovább?

A Belügyminisztérium 2017. augusztus 14-én egy tervezetet terjesztett a kormány elé annak érdekében, hogy az Nbtv. megfeleljen az EJEB ítéletében foglaltaknak. Bár a tervezetet – a kézirat lezárásáig – nem nyújtották be az Országgyűlésnek, érdemes megvizsgálni annak lényegét.⁵⁴ A tervezet meghatározza, hogy kivel szemben folytatható az igazságügyért felelős miniszter által engedélyezett titkos információgyűjtés. Tartalmazza azt is, hogy a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság utólag felülvizsgálja az igazságügyi miniszter engedélyező döntését. Amennyiben megalapozatlannak találja, dönt a titkos információgyűjtés megszüntetéséről. Végül, a hatóság ellenőrzési jogkörrel rendelkezne a titkos információgyűjtés végrehajtása alatt, valamint azt követően minden esetben megvizsgálná a lefolytatott eljárást. Ezen túlmenően a tervezet szerint módosul az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény is. A tervezet lehetőséget teremtene arra, hogy aki tudomást szerez a személyét érintő titkos információgyűjtésről, megfigyelési panaszt nyújtson be a hatósághoz. A hatóság a panasz kivizsgálása során feltárja az esetleges jogsértő tevékenységet, és arról utólag tájékoztatja a panaszost.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a tervezet megfelelni látszik az EJEB-döntésben lefektetett mindhárom követelménynek.⁵⁵ Egyrészt, mivel megfelel a megfigyeléssel érintett személyre vonatkozó „egyéni gyanú” követelményének. Másrészt az engedélyezési tevékenységet egy független szerv kontrollja alá helyezi. Harmadrészt, mivel egy hatékonyan tűnő utólagos kontrollt biztosít az egyedi esetekben (a hatékonyság kérdését majd a gyakorlat alapján lehet megítélni). Mindezek mellett figyelembe kell venni azt az üzenetet is, amelyet a magánélet alakítása érinthetetlen területének védelme fogalmaz meg a jogalkotó és a jogalkalmazó számára. Ennek értelmében a magánszférához való jog és a nemzetbiztonsági érdekek ütközésének mérlegelése során elsőként mindig azt kell megvizsgálni, hogy felmerül-e az emberi méltóság magjának sérelmének veszélye, mert ebben az esetben a titkos megfigyelést nem szabad elrendelni. Abban az esetben pedig, ha csupán a titkos megfigyelés végrehajtása során derül ki a mag érintettsége, a megfigyelést haladéktalanul abba kell hagyni és az adatokat törölni kell.

54 A Szabó és Vissy v. Magyarország-ügy és utóhatásának részletes elemzését lásd: Török 2017, 199–204.

55 Ezzel szemben az EJEB döntését kérelmezők szerint, akik a Társaság a Szabadságjogokért képviselőjében is véleményezték a javaslatot, az nem felel meg az EJEB által megfogalmazott követelményeknek. Forrás: https://tasz.hu/files/tasz/imce/2015/nbtv_velemenypdf.pdf (2017. 05. 01.)

Felhasznált irodalom

- BALOGH Zsolt (2010): Az emberi méltóság: Jogi absztrakció vagy alanyi jog. *Iustum Aequum Salutare*, 6. évf. 4. sz. 35–44.
- BALOGH Zsolt (2011): Alapjogok korlátozása az új alkotmányban. *Pázmány Law Working Papers*, 19. sz.
- CSINK Lóránt – TÖRÖK Réka (2017): A magánszféra átalakulás – A 21. századi kihívások. In CSINK Lóránt szerk.: *A nemzetbiztonság kihívásainak hatása a magánszférára*. Budapest, Pázmány Press.
- DELI Gergely – KUKORELLI István (2015): Az emberi méltóság alapjoga Magyarországon. *Jogtudományi Közlöny*, 70. évf. 7-8. sz. 337–347.
- DUPRÉ, Catherine (2003): *Importing the law in post-communist transitions. The Hungarian Constitutional Court and the right to human dignity*. Oxford – Portland Oregon.
- GÁRDOS-OROSZ Fruzsina (2009): 8. § Alapjogok korlátozása. In JAKAB András szerk.: *Az Alkotmány kommentárja*. Budapest, Századvég Kiadó. 418–419.
- POZSÁR-SZENTMIKLÓSY Zoltán (2013): Megismerhető-e az alapjogok lényeges tartalma?. *Magyar Jog*, 60. évf. 12. sz. 714–720.
- POZSÁR-SZENTMIKLÓSY Zoltán (2016): *Alapjogok mérlegen. Az általános alapjogi tesztek dogmatikája*. Budapest, HVG-Orac.
- TÖRÖK Réka (2017): Nemzetbiztonsági célú információgyűjtés és magánszféra. In CSINK Lóránt szerk.: *A nemzetbiztonság kihívásainak hatása a magánszférára*. Budapest, Pázmány Press. 199–204.
- ZAKARIÁS Kinga (2009): 54. § Az élethez és az emberi méltósághoz való jog. In JAKAB András szerk.: *Az Alkotmány kommentárja*. Budapest, Századvég Kiadó.
- ZAKARIÁS Kinga (2012): Az emberi méltóság a Grundgesetz-ben. *Jogtudományi Közlöny*, 64. évf. 4. sz. 184–192.
- ZAKARIÁS Kinga (2013): Az általános személyiségi jog a német Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Jogtudományi Közlöny*, 68. évf. 2. sz. 73–87.

Internetes források

- https://tasz.hu/files/tasz/imce/2015/nbtv_velemeney.pdf (2017. 05. 01.)
- www.kormany.hu/download/8/d5/21000/Nbtv-Infotv%20m%C3%B3dos%C3%ADt%C3%A1s%20-Normasz%C3%B6veg%20Bindokol%C3%A1s.pdf#!DocumentBrowse (2017. 05. 01.)

Jogforrások

- 15/1991. (IV. 13.) AB határozat.
- 17/2014. (V. 30.) AB határozat.
1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról.
1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról.
2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróságról.
- 21/1996. (V. 17.) AB határozat.
- 23/1990. (X. 31.) AB határozat.
- 3110/2013. (VI. 4.) AB határozat.

A „magánszféra alakítása érintetlen területének” védelme...

3122/2014. (IV. 24.) AB határozat.

3132/2013. (VII. 2.) AB határozat.

32/1998. (VI. 25.) AB határozat.

32/2013. (XI. 22.) AB határozat.

32/2014. (XI. 3.) AB határozat.

36/2005. (X. 5.) AB határozat.

38/2012. (XI. 14.) AB határozat.

4/1993. (II. 12.) AB határozat.

54/2004. (XII. 13.) AB határozat.

58/2001. (XII. 7.) AB határozat.

7/2014. (III. 7.) AB határozat.

8/1990. (IV. 23.) AB határozat.

8/2011. (II. 18.) AB határozat.

9/1990. (IV. 25.) AB határozat.

Szabó and Vissy versus Hungary, Judgement of 12 January 2016, no. 37138/14.

